

Motion till riksdagen 2024/25:3313

av Daniel Helldén m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2024/25:60 Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyddet för den akademiska friheten behöver stärkas i grundlag och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka forskningens frihet genom minskad politisk detaljstyrning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att basanslagen över tid ska öka som andel av den statliga forskningsfinansieringen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärosätena ska ha ett starkt inflytande över hur basanslagen ska användas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag på en modell för att successivt stärka kvalitetsdriven forskning genom att öka andelen fria forskningsmedel som lärosätena har rådighet över och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att basanslag inte ska konkurrensutsättas och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera basanlag framför medel till strategisk rekrytering och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över nuvarande utformning av hur medel tilldelas Vetenskapsrådet, Vinnova, Formas, Forte, Rymdstyrelsen, Rise och finansmarknadsforskning för att minska detaljstyrningen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det forskningspolitiska målet ska innehålla delmål om jämställdhet och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det forskningspolitiska målet ska innehålla delmål om samverkan och samhällspåverkan och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att produktivitetsavdraget ska avvecklas för att stärka lärosätenas finansiering och oberoende och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag för att omfördela eller utöka medel till att stärka utbildningens forskningsanknytning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om långsiktig finansiering av praktisknära forskning i samverkan till Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Karlstads universitet och Stockholms universitet för att leda nationella noder enligt ULF-avtalet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa finansiering av svensk utvecklingsforskning och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska arbeta mer intensivt för att få fler internationella studentutbyten som grund för stärkt internationalisering för doktorander och forskare och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för forskningssamarbeten med forskare i låginkomstländer och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anställningstryggheten för lärare och forskare ska öka och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att universitet och högskolor ska ges förutsättningar att fatta långsiktiga beslut om sin forskning och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modellen för kvalitetsbaserad tilldelning bör införas där sakkunnigbedömning av profilmråden ges stor tyngd och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett beslut om ett nytt forskningsfartyg som ersätter isbrytaren Oden behövs i närtid och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en fortsättning på det nationella forskarprogrammet om klimat även efter 2028 och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medel till miljöforskning behöver öka och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medel till havsmiljöforskning behöver öka och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa ett särskilt fokus på resurseffektivitet och cirkularitet och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör påbörja ett arbete för ett specifikt forskningsprogram för patientsäkerhet och tillkännager detta för regeringen.

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ökade medel till Vinnova för hållbar innovation och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskningen bör ta hänsyn till AI-utvecklingen och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en handlingsplan för att så långt som möjligt gå över till forskning fri från djurförsök och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att organisationer som företräder djurskyddsintressen ska få rätt att överklaga beslut i de djurförsöksetiska nämnderna och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över etikprovningssystemet och förtydliga etikprovningen för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och tillkännager detta för regeringen.

Forskning, samverkan och innovation för ett hållbart samhälle

Sverige ska vara en kunskaps- och bildningsnation, där alla har möjlighet till livslångt lärande, och ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer. Vår ställning som kunskapsnation bygger på en välutbildad befolkning och på forskning och högre utbildning av högsta kvalitet och med stor bredd. Kunskap bidrar till förståelse för omvärlden. Kunskap bidrar till förändring och utveckling.

Grundforskning samt forskningsfinansiering som inte är öronmärkt är nödvändiga förutsättningar för fri och oberoende forskning som leder till framtida genombrott och framgångsrik spetsforskning. Det behövs också tillämpad forskning och stöd för innovationer och kommersialisering av forskningsresultat, såväl som praktisknära forskning för att utveckla offentlig verksamhet, näringsliv och civilt samhälle.

Den akademiska friheten – som bl.a. avser lärosätenas möjligheter att i stor utsträckning själva välja och prioritera forskningsfält – innefattar ofta också en ekonomisk dimension. Att ha en stabil finansiell bas möjliggör bl.a. en självständig uppbyggnad av forskningsprofiler och specialområden. Den akademiska friheten behöver grundlagsskyddas.

Kärnverksamheten i universitet och högskolor är högre utbildning, samt vetenskaplig och konstnärlig forskning, och de verksamheterna förutsätter varandra. Utbildningen ska vara forskningsanknuten och bland studenterna finns blivande forskare – det är ett ömsesidigt beroende. Lärosätena ska samverka både mellan varandra, med näringslivet och med det omgivande samhället i stort för ömsesidigt utbyte och verka för att den kunskap och kompetens som uppstår kommer hela samhället till nytta. Därför är det nödvändigt att statens forskningsfinansiering stärker forskning i hela landet. Forskning är en angelägenhet för alla och forskningskommunikation är viktigt för att Sverige på riktigt ska vara en kunskapsnation.

Förslaget till ändring i högskolelagen om förenade anställningar ställer sig Miljöpartiet bakom. Det är positivt att en högskola får besluta att en anställning vid högskolan ska vara förenad med en anställning utanför högskolan. Detta stärker samverkan mellan akademien och övriga samhället. Bestämmelsen ska inte innehålla några förfaranderegler för förenade anställningar.

Lärosätena har även i uppdrag att främja det livslånga lärandet och stärka möjligheterna att återkomma till högre utbildning och forskning på olika sätt under hela arbetslivet. Detta stärker Sverige som kunskapsnation i stort men även Sverige som internationellt framstående forskningsnation. För att lyckas med uppdragen behöver studenter, doktorander och forskare bättre villkor och långsiktiga förutsättningar. Den samlade ekonomiska ram som omfattas av forskningspropositionen skulle behöva vara större samt att en större andel ska gå till fri och nyfikenhetsdriven forskning. Miljöpartiets samlade forskningsfinansiering för de år som forskningspropositionen avser är 2,16 miljarder kronor större än regeringens.

Miljöpartiets forskningspolitiska prioriteringar

Forskningen ska vara fri. Oberoende forskning är viktig för Sveriges och hela världens utveckling. Samtidigt är det rimligt att en del av de pengar som samhället satsar kan vara föremål för politiska prioriteringar och strategiska satsningar. Vi vill särskilt satsa på forskning som hjälper oss att hantera klimat- och miljökrisen. Politiska prioriteringar och strategiska satsningar ska finansieras genom extra tillförda medel, för att det också ska finnas tillräckliga resurser för lärosätens och forskares egna prioriteringar.

Miljöpartiet föreslog i sin budgetmotion för 2025 att anslaget för forskarutbildning och forskning skulle vara 308 miljoner kronor högre enbart för 2025 än regeringens budget. Samtidigt motsätter vi oss regeringens ökande detaljstyrning av lärosätens egna forskningsmedel. Trots det så gör även Miljöpartiet vissa prioriteringar och strategiska satsningar med utgångspunkt i kunskap och innovation för ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. Vi delar forskningsrådets gemensamma analys att Sverige behöver kraftsamla kring kunskap för ett framtidssäkrat samhälle där klimat- omställning, hälsa och säkerhet är bärande områden.

Lärosätena i hela landet behöver långsiktig finansiering, som de själva har rådighet över, för att kunna stärka anställningstryggheten för lärare och forskare. Det ska också ge universitet och högskolor förutsättningar att fatta långsiktiga beslut om sin forskning och att värna lärosätets integritet gentemot sina samarbetspartner. Ett lärosäte ska aldrig hamna i en situation där bristande forskningsfinansiering gör att man inte avstår finansiering med villkor som riskerar lärosätets självständighet eller den öppna och fria forskningen eller tar säkerhetspolitiska risker. En stark och oberoende forskning innebär även att det finns befintlig kunskap och forskning när väl särskilda medel avsätts.

Akademisk frihet

En stark och levande demokrati bygger bl.a. på grundläggande principer om fri akademi, fria domstolar, fri press och fri kultur. Politiskt inflytande och kortsiktiga intressen får inte definiera vilka ämnen som får forskas på eller undervisas om inom våra lärosäten. Akademisk frihet är mer än enbart den nu grundlagsskyddade friheten att fritt välja forskningsfrågor, forskningsmetod och publicering av resultatet. Akademisk frihet omfattar också högre utbildning, lärosätens organisering och finansiering och utnämningar av styrelse och rektorer.

Skyddet för den akademiska friheten bör stärkas i grundlagen

Skyddet för den akademiska friheten behöver stärkas i grundlag. Regeringen aviserar två nya utredningar i forskningspropositionen som rör den akademiska friheten, dels om lärosätenas organisering, dels om akademisk frihet. Det är otillräckligt därför att vad som krävs nu är en omfattande grundlagsutredning med uppdrag att stärka skyddet för den akademiska friheten i sin helhet.

Av Universitetskanslersämbetets rapport Akademisk frihet i Sverige (2024) framgår att varannan lärare, forskare och doktorand anser att den akademiska friheten vid svenska lärosäten i dag är utmanad. Detta är en hög siffra som ger skäl till eftertanke och reflektion. Det i särklass vanligaste skälet till att den akademiska friheten anses utmanas är genom politisk påverkan samt genom hur forskningsfinansieringssystemet är uppbyggt och fungerar. Detta sker även i en kombination av varandra där den politiska styrningen manifesteras genom forskningsfinansieringen, t.ex. genom riktade utlysningar och strategiska satsningar. En tredjedel uppger dessutom att deras egen akademiska frihet har utmanats. I svaren lyfts bl.a. att forskare har bytt fokus för sin forskning på grund av vad de har upplevt som homogenitet och likriktning inom de akademiska miljöerna. Detta är allvarligt och en fråga som berör hela samhället.

Miljöpartiet noterar att regeringen i sin redogörelse av UKÄ:s rapport avstår från att nämna just hotet från politisk påverkan, vilket är anmärkningsvärt. I ljuset av det är det än viktigare att regeringen initierar en utredning som tar ett brett grepp om akademisk frihet i grundlagen, och även föreslår ett stärkt skydd för akademisk frihet i hela lagstiftningskedjan som omfattar såväl högre utbildning och forskning som lärosätenas organisationsform, finansiering och utnämningar.

Värna strategiska forskningsområdena framför hård detaljstyrning

Miljöpartiet är av uppfattningen att det i dag finns en alltför stor politisk detaljstyrning av forskningen. Vi ser att det i stället skulle behövas större och bredare strategiska forskningsområden med egen finansiering, men att det inte kan vara politikens uppgift att styra forskningen på det detaljerade sätt som regeringen redogör för i propositionen.

Regeringens forskningsproposition redovisar på s. 23 och 24 (tabell 4.1 i propositionen) hur ökade medel under 2025 till 2028 ska fördelas mellan och inom Vetenskapsrådet, Vinnova, Formas, Forte, Rymdstyrelsen, Rise och finansmarknadsforskning. Tillsammans har de ca 50 områden med tillhörande avgränsad finansiering för vart och ett av dessa. Det är rimligt att flera av dem behövs, men vart och ett av de nu i detalj specificerade områdena kan mycket väl rymmas inom bredare strategiska forskningsområden, men låt forskningen avgöra detta.

Med en alltför stor detaljstyrning ökar risken för att den fria och oberoende forskningen i stället blir den ofria och beroende forskningen och att andra områden – som politiken glömt, prioriterad ned eller inte känner till – inte ges förutsättningar att utvecklas av den enkla anledningen att politiken inte gett forskarsamhället möjligheten. Myndighetsstrukturen för forskningsfinansieringen har varit föremål för en utredning (SOU 2023:59), men regeringen behöver även se över nuvarande utformning, t.ex. för medel till Vetenskapsrådet, Vinnova, Formas, Forte, Rymdstyrelsen, Rise och finansmarknadsforskning för att minska detaljstyrningen.

Sveriges lantbruksuniversitet under Utbildningsdepartementet

I dag lyder samtliga av Sveriges högskolor och universitet under Utbildningsdepartementet, förutom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Även övriga myndigheter inom utbildningsområdet lyder under Utbildningsdepartementet. Det finns ingen tydlig anledning till att just SLU bör undantas detta. För att säkra en likvärdig utbildningsförvaltning i hela Sverige bör SLU, likt resten av högskolorna i landet, lyda under Utbildningsdepartementet.

Politikens inriktning

Högre utbildning och forskning som kraft för omställningen i hela Sverige

Vår samtid präglas av ett antal stora globala megatrender som påverkar hur vårt system för utbildning och forskning behöver organiseras för att stärka vårt samhälle. Bland det som kallas globala megatrender brukar nämnas klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald, globalisering, digitalisering och teknisk utveckling, urbanisering och demografiska förändringar. Forskning och högre utbildning står inför en intensiv tid av förändring och utveckling för att möta behoven som dessa megatrender skapar.

Den samhällsomvandling som krävs för att bromsa och hantera konsekvenserna av klimatförändringarna utgör en delvis oöverblickbar utmaning. Högre utbildning och forskning har en nyckelroll att spela för att möjliggöra omställningen till ett hållbart samhälle. I såväl grundlagen som högskolelagen finns redan mandat att aktivt arbeta för att främja hållbar utveckling, och genom mångvetenskapligt angreppssätt får samhället en bred bild av klimatförändringarnas orsaker, utveckling och konsekvenser.

Förutom en forskning som ger oss insikter i klimatforskningen behövs även forskning för att förstå och hitta de rätta lösningarna för att både sänka utsläppen och förhindra de negativa effekterna av klimatförändringarna. Här behövs en bredd av forskning inom naturvetenskap, ekonomi, teknik, samhällsvetenskap m.fl. som i samverkan kan hjälpa samhället i denna ödesfråga. Den kunskapen är grunden till hur vi sänker utsläppen och anpassar samhället.

Lärosätena har en enorm potential att utgöra en stark kraft i omställningen – genom utbildning, forskning, samverkan och omställning av den egna verksamheten – men liksom andra aktörer behöver lärosätenas arbete med att främja hållbar utveckling intensifieras, uppdragen förtydligas och resurser tillsätts.

Den samlade vetenskapens besked om vad som krävs för att undvika de värsta följderna av klimatförändringarna är en snabb och genomgripande omställning. Det är med andra ord ingen liten uppgift som åsyftas i högskolelagen, som anger att lärosätena i sin verksamhet ska främja en utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa. För att lärosätena ska uppfylla sitt uppdrag att främja hållbar utveckling krävs att de genom utbildning, forskning och samverkan bidrar till en snabb och genomgripande förändring vars motstycke saknas i historien.

För Miljöpartiet är vetenskap och forskning ett fundament. Vi ser med största allvar på politikens roll att ge förutsättningar för den fria akademien att ge oss kunskaperna vi behöver för att kunna genomföra en rättvis omställning till ett hållbart samhälle, med bibehållen respekt för akademins frihet och oberoende.

Utveckling av den statliga forskningsfinansieringen

Medel från budgetproposition 2024/25:1 som ligger i regeringen forskningsproposition Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta (prop. 2024/25:60) behöver ses mot ljuset av 2020 års proposition Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (prop. 2020/21:60). Först mot denna bakgrund kan regeringens forskningspolitik sättas i sitt sammanhang. De ekonomiska tillskotten i de båda forskningspropositionerna räknat i 2024 års prisnivåer visar att 2020 års forskningsproposition uppgick till 16,8 miljarder kronor jämfört med 14,5 miljarder kronor i denna forskningsproposition. Regeringens historiska satsning visade sig omedelbart vara mer än 2 miljarder kronor lägre än summan i den tidigare propositionen, jämfört i 2024 års priser.

Regeringens satsningar går dessutom till allra största delen till forskningsfinansiärer, medan basanslagen till lärosätena som andel minskar. Detta är en utveckling som behöver vända för att inte bara i ord – utan även i handling – säkerställa akademisk frihet och oberoende. Miljöpartiets forskningspolitik, baserat på Miljöpartiets budgetmotion 2025, visar att Miljöpartiet har en politik motsvarande den ekonomiska nivå som fanns i den tidigare forskningspropositionen. Regeringens forskningspolitik behöver öka anslagen över tid och påbörja en stegvis ökning av basanslagen och samtidigt se över detaljstyrningen från politiskt håll för att ge bättre förutsättningar för en friare och oberoende forskning. Så byggs ett starkare forskningssamhälle.

Finansieringen i regeringens forskningsproposition är dessutom kraftigt baktung där de egentliga satsningarna ligger först för åren 2027 och 2028. Även detta kan jämföras med den tidigare propositionen som fördelade resurserna betydligt mer jämnt över fyraårsperioden och dessutom hade en större satsning redan på det första året. Det är anmärkningsvärt hur stor del av pengarna som kommer sent och det är olyckligt. Redan för år 2025 minskar tillskotten från 3,75 miljarder kronor till endast 1,5 miljarder kronor. Om forskningspropositionen hade baserats på Miljöpartiets budgetmotion för 2025 skulle enbart för år 2025 ytterligare 755 miljoner kronor i ökade medel tillförts till forskning i stort, men även till att balansera den ojämna fördelningen av medel i regeringens nuvarande forskningspolitik.

Målet med forskningspolitiken

Det övergripande målet med den svenska forskningspolitiken är nu etablerat: ”Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt.” I den forskningspolitiska propositionen från 2016 (prop. 2016/17:50 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft) aviserade den tidigare regeringen med Miljöpartiet och Socialdemokraterna det forskningspolitiska målet och regeringen behåller detta övergripande mål.

Jämställdhetsmålet ska vara kvar

Regeringen stryker delmålet om att jämställdheten inom högre utbildning och forskning ska öka. Som delmål i den förra forskningspropositionen Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (prop. 2020/21:60) fanns målet att jämställdheten

ska öka. Miljöpartiet är kritiskt till att regeringen har tagit bort detta delmål helt i sin proposition. Jämställdhetsmålet ska vara kvar för att betona värdet av jämställdhet inom forskningen och för att över tid följa andelen män och kvinnor bland nyrekryterade professorer och lektorer.

Jämställdhetsmyndighetens synpunkter inför regeringens forsknings- och innovationspolitik var tydlig. Myndigheten anser att regeringen bör jämställdhetsintegrera utformningen och styrningen av forsknings- och innovationspolitiken för att Sverige ska vara en ledande forskningsnation. Det behöver särskilt beaktas att akademien är en ojämsställd sektor, att kvinnor t.ex. fortfarande missgynnas i karriärutveckling och vid fördelning av forskningsmedel – även då de är lika meriterade. Det handlar både om att jämställdhetsintegrera regeringens övergripande utformning och om resurstilldelning inom utbildning, forskning och innovation, men också regeringens styrning av högskolor och universitet samt forsknings- och innovationsfinansierande myndigheter, genom t.ex. regleringsbrev.

Samverkan är nyckeln till framgång – målet om samverkan ska vara kvar

Regeringen stryker också delmålet om samverkan och samhällspåverkan, som det verkar, till förmån för ett mål om innovation i ett globalt perspektiv. Det står i motsägelse till övrigt innehåll i propositionen, där samverkan framhålls. Miljöpartiet anser att delmålet om samverkan och samhällspåverkan ska vara kvar, och vill understryka vikten av att lärosäten har förmåga att samverka med det omgivande samhället. Särskilt viktigt är att vara en levande del av samhällsdebatten.

Sverige har höga investeringar i forskning och utveckling

Regeringens utgångspunkt i forskningspropositionen är excellens, internationalisering och innovation och att Sverige ska vara ett internationellt attraktivt land för investeringar i forskning och utveckling (FoU) och ett av de främsta länderna vad gäller utgifter för FoU som andel av BNP. Målbilden fanns redan sedan tidigare. Ett gott betyg till svensk forskning är det faktum att Sverige redan har en världsledande forskning. Enligt SCB uppgick Sveriges FoU-investeringar till 3,60 procent av BNP under 2023, vilket motsvarar en ökning med ca 0,45 procentenheter under det senaste decenniet. Sverige är ett av de länder i OECD som har högst FoU-investeringar i relation till BNP. Detta gäller såväl totalt som inom företags- och högskolesektorerna. Det svenska näringslivet tillhör de mest FoU-intensiva i världen. SCB uppskattar att företagens investeringar i FoU 2023 uppgick till 166 121 miljoner kronor. Det motsvarar en andel av BNP på 2,6 procent. Miljöpartiet står bakom målet om att Sverige ska behålla och utveckla vår position som en ledande forskningsnation, men vi betonar till skillnad från regeringen att viktiga faktorer för att nå dit även är stärkta basanslag som bl.a. kan ge förutsättningar för strategisk och långsiktig samverkan med näringsliv, offentlig förvaltning och civilsamhälle.

Svensk forskning och innovation är av hög internationell kvalitet

Sverige har en forskning och innovation av hög kvalitet och är på flera områden världsledande. Den globala konkurrensen är hård och tilltar alltmer med ett allt större fokus på USA, Kina och EU. I den globala konkurrensen finns även en möjlighet till starka internationella samarbeten som kan leda till nya gemensamma banbrytande framsteg. I den globala konkurrensen blir global samverkan allt viktigare. Miljöpartiet anser att Sverige ska fortsätta att vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer, men vi

ser med viss oro på regeringens starka fokus på internationell konkurrens och den nedtonade betydelsen av internationellt samarbete och samverkan som en stark nyckel för framgång. Det är självklart att t.ex. ett företag som forskar på ny banbrytande batteriteknik inte delar sina resultat med andra, men lika självklart kan det vara att universitet och högskolor har både en stark vilja till och ett stort behov av samverkan nationellt och internationellt.

Mobilitet mellan svenska studenter och utländska studenter är viktigt, oavsett om det sker vid lärosäten i Sverige eller på andra platser i världen. Vi ser att regeringens höjda studieavgifter för internationella studenter är ett hinder för detta. Regeringens förslag om nedskärningar i Erasmus är ytterligare ett steg i fel riktning. Sverige kan arbeta mer intensivt för att få fler internationella studenter, men även för att fler svenska studenter ska studera utomlands. Det lägger grunden för stärkt internationalisering för doktorander och forskare. Forskningspropositionen borde förhålla sig lika starkt till behovet av samarbete och utbyte mellan studenter, doktorander och forskare som till viljan till konkurrens.

EU:s ramprogram för forskning och innovation – Horisont Europa – är världens största forskningsprogram och en viktig finansieringskälla för att utveckla forskning och innovation av hög kvalitet. Dessvärre har Sverige både ett lägre söktryck och en lägre beviljandegrad jämfört med såväl våra grannländer Danmark, Finland och Norge som EU i snitt. Detta är en utveckling som vi som land behöver vända.

Världsläget är dock en utmaning för internationellt utbyte inom forskning och något som Sverige precis som andra länder behöver förhålla sig till. I och med den fullskaliga ryska invasionen av Ukraina förändrades säkerhetsläget i världen betydligt. Sanktioner har införts mot Ryssland och det finns i dag ingen möjlighet till forskningssamarbete med Ryssland. Men även andra länder uppträder alltmer på ett sätt som gör att det blir allt känsligare att utbyta information och uppgifter mellan forskare knutna till vissa länder. Det försämrade säkerhetsläget påverkar även möjligheten till fri forskning och ett öppet samtal och utbyte av information och kunskap. Om forskningen ges långsiktig finansiering kommer den även att kunna stå mer oberoende och behöver inte ta onödiga risker med extern finansiering i en värld som är alltmer osäker.

Basanslagens andel ska vara större och friare

Basanslaget ska vara större och friare. Det finns stora osäkerheter kring de grundläggande och viktiga basanslagen till universitet och högskolor, som riskerar att undergrävas när regeringen lägger ett stort fokus på att premiera excellens i forskningen genom att styra även den del av finansieringen som ska vara fri. Miljöpartiet ser behovet av en satsning på excellent forskning, men det får inte begränsa lärosätenas förfoganderätt över basanslagen på det sätt som nu verkar bli fallet med regeringens politik.

Det är helt centralt att lärosätena ska ha ett starkt inflytande över hur basanslagen används. SUHF anser att en höjning av anslagen för vetenskaplig och konstnärlig forskning som andel av den totala forskningsfinansieringen skulle ha en stor positiv inverkan på forskningens mångfald, bredd och spets och ge lärosätena ett större eget mandat vad gäller både forskningens inriktning och dess genomförande.

I Miljöpartiets budget för 2025 finns höjda anslag till lärosätena. Att öka lärosätenas andel av den totala forskningsfinansieringen är en ambition som behöver ske i en trappa som sträcker sig längre än till 2028. Regeringen behöver återkomma med förslag på en

modell för att successivt stärka kvalitetsdriven forskning genom att öka andelen fria forskningsmedel som lärosätena har rådighet över.

Regeringen detaljstyr bl.a. lärosätena i för hög grad vad gäller särskilda anslag till strategisk rekrytering. Miljöpartiet anser att regeringens medel för strategisk rekrytering inom universitet och högskolor i stället borde ha använts för att stärka de generella anslagen till lärosätena. Biträdande lektorer är en viktig anställningsform, särskilt för unga forskare, men det är varje lärosäte som behöver ta ansvar för sin egen rekrytering. Då gör pengarna större strategisk nytta som basanslag.

Styr- och resursutredningen (SOU 2019:6) föreslog en jämnare fördelning mellan lärosätenas basanslag och medel till forskningsråden. Utredningen varnade också för en prestationsbaserad resurstilldelning av de fasta anslagen utifrån citeringar och externa anslag. Även Sveriges lärosäten genom SUHF (Sveriges universitets- och högskoleförbund) föreslår att de direkta forskningsmedlen ska utgöra hälften av forskningsfinansieringen vid lärosätena. Miljöpartiet anser i linje med Styr- och resursutredningen och SUHF att ökad andel basanslag är viktigt för lärosätenas akademiska frihet och ger möjlighet till strategisk och långsiktig planering för forskning samt trygga anställningar som skapar långsiktighet genom trygga lär- och forskningsmiljöer för landets studenter, universitetslärare och forskare.

För att säkerställa utbildningens forskningsanknytning finns en finansieringsmodell med basresurs. Regeringen höjer basresursen för de enskilda lärosätena till samma nivå som de statliga lärosätena, vilket välkomnas. Däremot höjs inte den generella nivån. Regeringens bedömning är att nuvarande nivå ger goda förutsättningar för att bedriva forskning och se till att forskare undervisar i tillräcklig grad. Miljöpartiet delar inte den bedömningen, och vill se att basresursen kontinuerligt förstärks, för att forskningsanknytningen i högre utbildning ska utvecklas och stärkas. Regeringen bör återkomma med förslag för att omfördela eller utöka medel till att stärka utbildningens forskningsanknytning.

Nyfikenhetsdriven grundforskning en förutsättning för framtida excellens

Forskning av hög kvalitet bygger vidare på befintlig forskning och resulterar i helt nya genombrott och ny kunskap. Detta är viktigt att förstå när excellens prioriteras av regeringen. En grundforskning utan tillräckliga förutsättningar kan även över tid leda till sämre förutsättningar för just excellent forskning. Anslagen till lärosätena har en viktig roll i att skapa förutsättningar för excellens. Eftersom det inte heller går att förutse var nästa forskningsgenombrott kommer behövs en stärkt grundforskning inom alla områden.

Erfarenheten visar att grundforskning av hög kvalitet flyttar forskningsfronten framåt och möjliggör banbrytande upptäckter och nya kunskaper som främjar välförstånd. Från grundforskning kan tillämpningar och innovationer utvecklas. Utmärkande för Sverige är även en hög andel utländska doktorander (41 procent 2023) och ett sjunkande intresse för forskarutbildning i den svenska befolkningen. Den utvecklingen kommer inte att vända om inte förutsättningar för doktorander och unga forskare förbättras, bl.a. inom långsiktigt finansierad grundforskning.

Produktivitetsavdraget ska avvecklas

I dag pågår en orimlig urholkning av lärosätenas finansiering genom produktivitetsavdraget som gör att finansieringen för högre utbildning och forskning krymper. Det leder till färre undervisningstimmar för studenterna och till lärare och forskare som ska producera mer världsledande forskning på kortare tid. Miljöpartiet vill avskaffa produktivitetsavdraget och därmed tillföra lärosätena ökade resurser. De medel som avser forskning och utbildning på forskarnivå skulle med Miljöpartiets budgetförslag för 2025 innebära en förstärkning på 308 miljoner kronor år 2025, 202 miljoner kronor år 2026 samt 208 miljoner kronor år 2027 utöver regeringens budget. Miljöpartiet avser att motsvarande medel även kommer att gälla för 2028.

Utred lärosätenas ökade kostnader för lokaler

Akademiska Hus har i dag ett avkastningskrav på 6 procent över en konjunkturcykel och har de senaste åren överträffat detta. Den största delen av lärosätenas lokaler hyrs av Akademiska Hus och de höga lokalhyrorna tar i dag en allt större del av lärosätenas anslag. Flera lärosäten uttrycker en förtvivlan över rådande system där statens önskemål om avkastning från Akademiska Hus och utbildningspolitiken inte är förenliga med varandra. Regeringen behöver utreda en förändring för att lärosätenas kostnader för lokaler genom Akademiska Hus ska vara rimliga utifrån de anslag som lärosätena tilldelas.

Starka profilområden, samverkan och excellens

Miljöpartiet vill att en viss andel av statliga forskningsmedel söks i konkurrens, men att kvalitetsbedömningar av sakkunniga ges större vikt. Miljöpartiet motsätter sig dock att basanslag konkurrensutsätts. I den forskningspolitiska propositionen från 2020 (prop. 2020/21:60) aviserades att en ny modell för kvalitetsbaserad tilldelning skulle införas där kvalitetsindikatorerna skulle ersättas med sakkunnigbedömning av profilområden. Dessa skulle vara forskningsområden av hög kvalitet som lärosätena själva skulle definiera med syftet att stärka lärosätenas forskningsprofiler och bidra till hög kvalitet. De statliga forskningsråden skulle ansvara för sakkunnigbedömning av lärosätenas ansökningar om profilområden som ett underlag för beslut om medel.

Flera lärosäten har uppgett att det arbete som har genomförts med att identifiera profilområden har varit värdefullt för att identifiera profiler och styrkeområden inom lärosätenas forskning. Trots detta väljer regeringen att avbryta arbetet med profilområden med motiveringen att modellen inte i tillräcklig utsträckning svarar mot regeringens prioriteringar om konkurrensutsatta anslag för att nå ökad excellens. Miljöpartiet är starkt kritiskt till regeringens hantering av detta. Det är viktigt med en välbalanserad kombination av sakkunnigbedömning och konkurrens, men i regeringens förslag får konkurrens utifrån indikatorer som metod för att nå excellens alltför hög prioritet på bekostnad av sakkunnigas bedömningar.

Forskning för ett hållbart samhälle

Nytt nationellt forskningsprogram om klimat efter 2028

Förlängningarna av det nationella forskningsprogrammet om klimat i forskningspropositionen verkar främst vara för utvärdering. Det är viktigt att forskning utvärderas och att ny kunskap och nya erfarenheter tas vidare. Men det kan inte stanna vid en utvärdering. Miljöpartiet avser att finansiera en fortsättning även efter 2028. En fortsättning av det nationella forskningsprogrammet om klimat avser även en ökad samverkan kring berörda forskningsområden för att hitta de rätta lösningarna för att både sänka utsläppen och förhindra de negativa effekterna av klimatförändringarna. Här ligger även den viktiga frågan kring stärkt forskning kring klimatanpassning.

Stärkt miljöforskning i takt med tiden

Även anslagen till miljöforskning behöver öka för att vi ska kunna upprätthålla den höga nivån och fortsätta arbetet med att täcka kunskapsluckor som kan ligga till grund för ett stärkt åtgärdsarbete. I Miljöpartiets budget för 2025 förstärks anslaget 1:5 Miljöforskning inom utgiftsområde 20. En nivåhöjning här möjliggör fler parallella projekt, och kan exempelvis täcka viktiga områden som cirkulär ekonomi, spridning av miljögifter och miljöeffekter av havsbaserad vindkraft, där myndigheterna redan har identifierat behov av mer forskning. I Miljöpartiets budgetmotion för 2025 läggs därför 56 miljoner kronor mer än regeringen årligen. Totalt över de kommande fyra åren innebär detta 224 miljoner kronor mer än regeringen.

Särskilt fokus på resurseffektivitet och cirkularitet

Användningen av naturresurser har ökat nära fyra gånger under de senaste 50 åren. Om utvecklingen fortsätter som hittills är det sannolikt att resursanvändningen ökar med minst 60 procent till 2060 jämfört med 2020 års nivå. Att öka resurseffektiviteten och cirkulariteten är helt avgörande för att hålla ekonomin inom planetens gränser och därmed bevara livsuppehållande ekosystemtjänster. Miljöpartiet föreslår att regeringen säkerställer ett särskilt fokus på resurseffektivitet och cirkularitet.

Det behövs stärkt forskning och innovation inom t.ex. byggsektorn, transporter, metaller och mineral, biomassa men även textilier. Med en stärkt forskning kan det cirkulära samhället utvecklas allt snabbare och här finns sannolikt både banbrytande och helt avgörande framsteg framför oss – bokstavligen talat. Samhället behöver bättre än i dag stödja utveckling och samverkan genom forskning och innovation som leder fram till nya affärsmodeller. Det här är en möjlighet för både miljön och näringslivet i omställningen till cirkulär ekonomi och ett hållbart samhälle.

Det behövs mer kunskap om miljögifter och t.ex. hur den ökande PFAS-problematiken ska hanteras. Forskningen visar att ett samband finns mellan PFAS-nivåer i blodet och försämrat immunförsvar, förhöjda kolesterolvärden och leverskador. En ökning av risk för njurcancer och testikelcancer har också observerats. Några PFAS-kemikalier, som PFOS, PFOA och PFNA, är även klassificerade som reproduktionsstörande och misstänkt cancerframkallande. Därför prioriterar Miljöpartiet forskningsområden som kan leda till utveckling av tekniker för exempelvis rening av miljögifter från mark och vatten. Samhället behöver vara bättre förberett på att hantera både nya och redan kända kemikalier, andra ämnen och material i omlopp.

Stärk havsmiljöforskningen

Det saknas forskning och kunskap inom flera områden som är väsentliga för att vidta rätt åtgärder för att kunna nå miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård. Miljöpartiet anser, i likhet med Miljömålsberedningen, att det behövs ett nytt anslag inom utgiftsområde 20 Klimat, miljö och natur, med benämningen Havs- och vattenmiljöforskning främst till stöd för forskning inom arbetet med miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård. Regeringens satsningar är otillräckliga och i Miljöpartiets budget för 2025 tillförs 50 miljoner kronor årligen för detta ändamål inom utgiftsområde 20 anslaget 99:12. Miljöpartiet vill genom detta lägga 200 miljoner kronor mer än regeringen inom havsmiljöforskningen.

Vinnova stärks för hållbar innovation

I Miljöpartiets budget för 2025 avvisas regeringens neddragning för Vinnova på 51 miljoner kronor i anslaget 1:2 inom utgiftsområde 24. Utöver detta förstärker Miljöpartiets budget för 2025 samma anslag med 200 miljoner kronor för 2025 och 2026 i syfte att återställa den nedskärning på hållbar innovation som regeringen gjorde i sin budgetproposition för 2024. Under 2025 och 2026 öronmärks 70 miljoner kronor till sociala innovationer för att bidra till stärkt kunskapsutveckling i anslutning till att den nya socialtjänstlagen träder i kraft.

Utvecklingsforskning för en robust värld fri från fattigdom och förtryck

Miljöpartiet vill säkerställa en långsiktig finansieringsmodell för svensk utvecklingsforskning och underlätta för forskningssamarbeten med forskare i låginkomstländer. Vi oroas när viktiga områden där Sverige bidragit till det internationella vetenskapssamhället prioriteras bort av regeringen, som när regeringen 2023 med kort varsel beslutade att stoppa finansiering av utvecklingsforskning via Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet finansierar utvecklingsforskningen med medel från biståndsbudgeten för forskning av hög kvalitet om fattigdomsbekämpning, hållbar utveckling och samarbeten med fattiga länder sedan 2013. Vetenskapsrådets rapport om arbetet fram till 2023 visar att det haft betydelse som en stabil bas i finansieringen av utvecklingsforskningen, gett unga forskare möjlighet att etablera sig, varit en arena för att bygga upp specialistkunskap samt bidragit till internationalisering. Den internationaliseringen har betydelse för både samarbetsländerna och Sverige, vilket t.ex. blev tydligt med utbrottet av afrikansk svinpest i Dalarna.

För att bygga en robust värld fri från fattigdom och förtryck krävs kunskap om vad som behöver göras och kompetens nog för att göra det på bästa sätt. Svensk utvecklingsforskning omfattar vitt skilda områden som skuldållbarhet, energiomställning, epidemier och jordbruksutveckling, men också sådant som rör kvinnors och flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter. Den ger värdefull kunskap som är viktig även för oss i Sverige. Det finns tydliga och starka kopplingar mellan utveckling, klimat, demokrati, säkerhet och hälsa. Statistik från FN visar att investeringar i konfliktförebyggande och utveckling ger stora besparingar vad gäller framtida insatser. Regeringen bör återkomma med förslag kring hur man avser att säkerställa långsiktig och stabil finansiering av utvecklingsforskningen.

Permanent anslag för praktisk forskning i skolan

ULF står för utbildning, lärande, forskning och syftet är att främja en långsiktig utveckling av svensk skola genom samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten kring praktisk forskning. Försöksverksamheten startade 2017 och övergick till permanent verksamhet den 1 januari 2025 i och med att det första tioåriga avtalet tecknades mellan forskningsinstitutet Ifous och Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF). Den breda utbildningen i Sverige gynnas av ett utvecklat samverkansarbete och inte minst praktisk forskning. Miljöpartiet är positivt till satsningen och understryker vikten av att säkra en långsiktig finansiering genom anslag för forskning och utbildning på forskarnivå vid Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Karlstads universitet och Stockholms universitet för att leda de fem regionala noderna.

Stärkt forskning för sjukvården

Säkerheten i svensk sjukvård ska vara hög. Undvikbara skador, ofta kallade vårdskador, vållar såväl personligt lidande som stora samhälleliga kostnader. Svensk forskning kring patientsäkerhet är tyvärr liten i förhållande till problemets storlek och inget forskningsråd eller någon organisation har i dag ett ansvar för forskning eller koordinering av forskning inom området. Dessutom är resultaten från internationell forskning på området svåra att omsätta i Sverige, detta då lösningar är starkt kontextberoende. Även andra aktörer, bl.a. Patientsäkerhetsutredningen och Riksrevisionen, har vid sina granskningar lyft fram behovet av kunskap och forskning.

Det är viktigt med en nationell samverkan för patientsäkerhet. Patientsäkerhet bör ses som ett särskilt kunskapsområde. Vi föreslår att regeringen påbörjar ett arbete för ett specifikt forskningsprogram för patientsäkerhet. Ett sådant program bör dels ta fram ett antal prioriterade teman för fortsatt forskning, dels stödja den praktiska användningen så att kunskapen nyttiggörs och blir användbar för profession och vårdgivare. Programmet kan t.ex. administreras av forskningsrådet Forte, vars ansvarsområde väl täcker forskningsområdet. Forte bör redan nu kartlägga nuvarande forskning samt utreda lämpliga organisatoriska lösningar för forskningsinsatser och för nyttiggörande av resultat. Detta behöver göras i samverkan med olika aktörer inom vården. Det är även angeläget med mer forskning för en fungerande screening för män i fråga om prostatacancer, inte minst rörande äldre, samt forskning kring den nära vården och glesbygdsmedicin.

Forskningsinfrastruktur: isbrytare, databaser och rymdanläggningar

Miljöpartiet ser betydelsen av både nationella och internationella forskningsinfrastrukturer. Det är mycket angeläget att svenska och internationella forskare kan utnyttja de främsta anläggningarna för mätningar, beräkningar, observationer och tillgång till databaser. ESS (European Spallation Source) i Lund har redan under sin uppbyggnad genererat såväl tusentals arbetstillfällen som utveckling av ny teknik och nya metoder. Samtidigt betyder mindre infrastrukturer också betydande tillskott till svenska forskares möjligheter att delta i det globala samarbetet. Det bör övervägas om dagens ansökningssystem för infrastrukturer ska ersättas av en stöd- och prioriteringsordning som skulle ge en stabilare och långsiktig finansiering av infrastruktur.

En kritisk forskningsinfrastruktur är isbrytaren Oden som under flera decennier varit en av världens främsta infrastrukturer för forskning i polarhavet. Sverige kan tack vare fartyget Oden bedriva polarforskning i världsklass i extrema miljöer och genom fartyget finns en etablerad plattform för internationella samarbeten där även andra aktörer betalar för att ges möjlighet att använda fartyget. Oden börjar dock närma sig slutet på sin beräknade livslängd som forskningsinfrastruktur för polarforskning. Sveriges tillgång till en forskningsisbrytare i polarområdena behöver säkras och detta är av stor vikt för internationell polarforskning. Ett beslut om ett nytt forskningsfartyg som ersätter Oden behövs i närtid och regeringen bör öka takten och prioritera upp förberedelserna för ett nytt polarforskningsfartyg.

Mer samhällsvetenskaplig, humanistisk och konstnärlig forskning behövs

I forskningspropositionen lägger regeringen en kraftig tonvikt på naturvetenskapliga och tekniska forskningsområden. Samhällsvetenskaplig, humanistisk och konstnärlig forskning lyser mer med sin frånvaro och detta är en oroväckande snedfördelning i den politiska synen på forskning. Sverige är ett bildningsland och vi har allt att vinna på att ha en stark forskning inom en bredd av forskningsområden. Samhällsvetenskap och humaniora ger oss i grunden en ökad förståelse för vårt samhälle och ökar på samma sätt som andra forskningsområden den generella allmänbildningen och förståelsen för samhälle och miljö. Sverige ska fortsätta att vara ett bildningsland och då behöver forskningen vara bred, öppen och fri även inom samhällsvetenskaplig, humanistisk och konstnärlig forskning.

I ett samhällsklimat med allt större sociala och ekonomiska skillnader ökar även polariseringar i samhället. Det blir allt viktigare att förstå mekanismer som bidrar till och förstärker utanförskap och vilka åtgärder som kan främja ett samhälle med minskade klyftor. Inom implementeringar av klimatåtgärder finns ett ökat behov av att förstå de sociala och samhällsvetenskapliga aspekterna för att möjliggöra ännu större förutsättningar i samhället för att sänka utsläppen och skapa ökad resiliens i enlighet med den breda kunskap och samstämmighet som finns inom internationell naturvetenskaplig forskning om människans påverkan på vårt klimat. Här ligger inte minst betydelsen av forskning kring hållbara transporter och transporteffektivt samhälle. Den naturvetenskapliga forskningen behöver alltså kombineras med den samhällsvetenskapliga, humanistiska och konstnärliga forskningen för att nå målet om ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle.

Den konstnärliga forskningen har, utöver sitt självklara egenvärde, en viktig roll i den hållbara omställningen där konsten och kulturen har förmågan att granska mänskliga värden, väcka känslor och visualisera framtidsvisioner. Miljöpartiet ser den konstnärliga utbildningens och forskningens viktiga plats i samhället och har prioriterat satsningar på det i Miljöpartiets budget för 2025.

Samhällsvetenskaplig forskning berör även forskning kring våld i nära relationer såsom hedersvåld och mäns våld mot kvinnor. Det är framför allt män som utövar våld – fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt – både mot andra män och mot kvinnor och här behövs mer forskning för att bryta denna utveckling och öka tryggheten i hela samhället. Forskningsområdet kopplat till spelåtgärder bör ses över avseende hur hemvisten ska se ut för denna typ av forskning för att den ska kunna hitta möjlig finansiering.

Även forskningen kring rörelse och idrott är viktig för idrottens utveckling och dess effekter på samhället i stort. Forskning om idrott och idrottsrörelsen är ofta tvärveten-

skaplig och spänner mellan medicinsk, naturvetenskaplig, teknisk, samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning. Forskningen om parasport är i dag eftersatt, det behövs mer forskning om idrott för personer med fysisk och intellektuell funktionsnedsättning. Samverkan mellan idrottsrörelsen och lärosätena är helt avgörande för lyckade resultat, men det krävs också att forskningen backas upp politiskt för att skapa starka forskningsmiljöer och möjliggöra långsiktiga projekt.

AI inom forskning och utbildning

Miljöpartiet välkomnar forskning inom artificiell intelligens (AI) för såväl utveckling som tillämpningar, inom exempelvis hälso- och life science-områdena, liksom för områden som klimat, trafik och flera andra områden. Den snabba digitala omvandlingen i samhället är såväl en utmaning som en möjlighet, där utvecklingen av artificiell intelligens är väldigt kraftfull. Förändringarna går mycket fort och påverkar oundvikligen alla samhällssektorer. Regeringen behöver agera både snabbt och eftertänksamt för att öka hela samhällets möjligheter att använda AI som en möjlighet och stå bättre rustade inför möjliga följdverkningar av AI.

AI i utbildning och forskning handlar om att förbereda studenter för ett arbetsliv i snabb utveckling, att lärosäten i förvaltning, utbildning och forskning kan använda AI och andra avancerade tekniker på ett adekvat sätt för samhällsutvecklingens bästa.

AI-kommissionens förslag om excellenscentrum och satsningar på AI-forskning rimmar väl med sådana ambitioner. Samtidigt är det viktigt att AI är en del av utbildning på grundnivå och avancerad nivå, forskarutbildning och i forskning – både som verktyg och som föremål för forskning.

Miljöpartiet vill understryka att forskningsinsatser också måste finansieras och genomföras avseende de samhälleliga och mänskliga följdverkningar som AI kan ha. Vi har redan hört farhågor uttryckas kring flera mycket olika områden som autonoma vapensystem och ägande av omfattande datamaterial om enskilda människor, integritetsfrågor om övervakning och arbetsmarknadsfrågor vad gäller både trygghet och utbildning. Det finns också betydande frågetecken kring de enorma klimatpåfrestningar i form av förbrukning av såväl energi som material som AI-utvecklingen för med sig. Det är därför utomordentligt angeläget att uppdrag till exempelvis Vetenskapsrådet för samordning av AI-forskning omfattar också dessa perspektiv.

Miljöpartiet vill lyfta fram AI-kommissionens förslag kring kompetenslyft för att säkerställa kompetensutveckling och att utbildningar på detta sätt framtidssäkras. Miljöpartiet vill samtidigt understryka vikten av att det även i den högre utbildningen också inkluderas frågor kring användningen av AI ur perspektiven mänskliga rättigheter, integritet och klimat.

Satsa på forskning utan försöksdjur

Miljöpartiet är rösten för de som inte har en. Miljöpartiet vill att Sverige tar fram en handlingsplan för att så långt möjligt gå över till forskning fri från djurförsök. Vi vill också öka de statliga anslagen till forskning fri från djurförsök och förbättra möjligheten till validering av alternativa metoder. Organisationer som företräder djurskyddsintressen ska få rätt att överklaga beslut i de djurförsöksetiska nämnderna.

Vid användning av försöksdjur är grundförutsättningen att djur får användas bara om syftet med försöket inte kan uppnås utan användning av djur, att så få djur som möjligt används och att djuren inte utsätts för större lidande än vad som är absolut nödvändigt.

Det är angeläget att alternativa metoder till djurförsök utvecklas. Forskning om alternativ till djurförsök utgår från den s.k. 3R-principen. Sverige kan bli världsledande inom alternativa metoder, vilket kan bidra till såväl nya jobb som nya företag. Efterfrågan på snabbare, billigare och säkrare testmetoder är stor. Med alternativa metoder kan såväl kostnaderna som tiderna för forskningen reduceras.

Stärkt beredskap och ett robustare samhälle

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) gör ett gediget arbete med forskning för Försvarmakten och regeringen, mestadels inriktad på det militära försvaret. FOI bör få ett omfattande uppdrag av regeringen att forska även kring det civila försvaret. Samtidigt kvarstår ständigt behovet av att följa utvecklingen av militära hot som uppstår med anledning av teknikutvecklingen och hur vi kan skydda oss mot samt bemöta dessa. För att öka vår försörjningsförmåga och kunna klara en situation med stängda gränser är det avgörande att svenskt jordbruk kan drivas utan import av drivmedel och insatsvaror. Vi stöder forskning och innovation för att göra bl.a. livsmedelssektorn mer robust och hållbar så att den kan fungera även vid omfattande kriser och krig.

Forskningens etikprövning

Forskning måste vara etisk. Akademiska discipliner behöver ha tydliga etiska standarder och rutiner och det måste finnas möjligheter att anmäla etiska övertramp. Detta behöver regleras i lagstiftning som underlättar forskning och säkerställer etiskt förhållningssätt. Sveriges nuvarande etikprövningssystem fungerar otillfredsställande för i synnerhet humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Etikprövningssystemet sätter upp hinder för forskning i viktiga frågor samtidigt som det skapar onödigt stora administrativa bördor och höga kostnader. Ett exempel är att det med dagens system krävs etikprövningstillstånd för att bedriva forskning på politiska partiföreträdares tal och debattinlägg, detta då de kan anses innehålla "känsliga personuppgifter" i form av politiska åsikter. Miljöpartiet ser därför anledning att förtydliga etikprövningen för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning i syfte att minimera onödiga administrativa hinder och möjliggöra ytterligare forskning inom disciplinerna.

Daniel Helldén (MP)

Amanda Lind (MP)

Leila Ali Elmi (MP)

Emma Berginger (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Katarina Luhr (MP)

Camilla Hansén (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Mats Berglund (MP)

Linus Lakso (MP)

Rasmus Ling (MP)

Emma Nohrén (MP)

Jan Riise (MP)

Jacob Risberg (MP)

Nils Seye Larsen (MP)

Märta Stenevi (MP)

Ulrika Westerlund (MP)